

conatus est. Demū turpissimis in amoribus cōueniētes,
in cœlū scādere iactat, cœlestibusq; diis solos gratissi-
mos esse illos cōtēdit, qui p̄passi muliebria sunt, quod
Achillis exēplo in S̄ymposio p̄suasisse se credidit,
Quod uirginitas, & ieiunium uoluptati maxime op-
ponuntur, & q̄ uoluptas informatos à se ani-
mos, aut in æternos trahit cruciatus,
aut i æternā gaudia gaudia ducit,

Non uidisti, nō uidisti Plato uoluptatis libidini-
ne in am̄ctiā, ut arbitror uersus nō propter se,
sed propter singulorum, aut nature in singu-
lis cōseruationē diuinitus nobis uoluptates esse cōcessas.
Illud uero mirū mihi admodum uidetur, quomodo po-
tueris uoluptatibus istis in cœlum patere hoibus aditū
scribere? Aut cur nōnulli te ueritati ecclesiastice ullo pa-
cto cōuenire crediderunt? Cōtra enim nihil est, quod
magis à cœlo auertat, & in tartara inuertat, q̄ uolup-
tas. Quare uoluptati deditus beate, nec uiuit, nec ui-
uet, qui uero tēperatus est, quāto modestius utitur, tan-
to expeditius iter habebit in cœlum, qui autē uolupta-
tē penitus cōtēnunt, ii cœlesti uitā iā uiuere uidētur,
cūq; nature cōcesserint, altius in cœlorum gloriā uor-
labunt. Et q̄a bipartito se scindit uoluptas, ut diximus,
ita diē maximæ hinc uirtutes non morales, sed sup̄na-
turales uoluptati oppositæ, uirginitas & ieiunium oriū-
tur. Sup̄naturales dixi, quoniā natura duplicis cōserua-
tiōis gratiā bipartitā tradidit uoluptatē, qui uero hæc
caduca, instabilia, inaniaq; penitus spernit, & totus
in cœlum respicit, nō hic cōseruari, sed in cœlo deside-

rat: Quare uirginitatē ueneri, ac propagationi huius
saeculi ieiunium alteri opponit uoluptati, quā nō aliter
nō ipugnat q̄s uenerē, quāuis minus iſe c̄tari uideatur,
uenerē enī longe à ſe, ac penitus exterminauit, cereri
& lymphis, raro cōciliatur, utitur enī quibusdā nō ad
uoluptatē, ſed ut uiuat ſolum, quoniā, ut tu quoq̄; di
cere ſolebas, nemini ab hoc carcere licet iudicio erūpe
re ſuo, ſed expectāda eſt authoris dei uoluntas. Vide
igitur ſi ego tibi, aut tu tibi repugnas? uoluptas de
qua loquimur, huius ſaeculi eſt, quare qui finē ſuum in
ea ponit, in cælum aſpirare nō poſſit. Singula enim
ad finē ſibi proſitum tendunt, uoluptati autē ſicut ſi
ni ſeruiunt, qui ea fruuntur. Quomodo ergo amatores
amatiq̄; hoc eſt aduerſus naturā arates arantq̄; in ſecū
diſſime ſimul atq̄; turpiſſime in cœlū euolabant. Præte
rea & erige aures oro, uoluntas queſi forma intellectus
eſt, ſigitur enim intellectus uoluntate ut ex oibus ho
minum cupiditatibus apte p̄ſpicitur, quippe, qui nihil
aliud rectum iudicāt, niſi quod uolunt, atq̄; cupiunt,
ſed eos tu beatos fore arbitraris, qui turpiſſima in uolu
ptate cōmoriuntur, q̄ autē moriuntur, eorum animus
nihil abſq̄; corpore tunc primū incipit eſſe, uoluntas igitur
illa, que animu in exitu ſuo tenet intellectum, ipſum
q̄; animu format, nunquā ergo ſic formatus, aliud uelle
poterit quoniā immortalis eſt, immortaliter igitur ea uo
luntate uiuet, ſed ea uoluntas uoluptatis eſt, uoluptas
autē ois cum rerum tangibilem ſit elemētorum, elemē
tarumq̄; rerum eſt. Nihil enim præter elemēta tāgibile
eſt, ad elemēta igitur h̄yſcet animus ille. Quare intentio

res qualitatum elementorum, ut caloris, ut frigoris sic
recipiet, sicut sensus intentiones sensibilium sine materia,
et ita in perpetuum cruciabitur, utrum hæc consequentius
conuenientiusque dicta sunt, an illa tua? non uides repugnantiam,
in uoluptate commorantes, in celum ire censes, quid
de celo uoluptati commune? ego illos intentiones tam gibilissimum,
id est elementorum, quibus inhiarunt haurire, ac ideo
semper uexari arbitror, idque inde mihi comprobatur, quod
uoluntate intellectus, ut si sigillo formatur, quam formam
semel impressam, quoniam ab ea in specie, atque natura
quandam intellectus redigitur, repellere non potest,
id uerum esse non negabis, uides enim consuetudinem uiuendi,
agendi, patiendi, alteram esse naturam, hoc est formam
quandam atque speciem. Quod igitur uoluntas longi temporis
(id enim consuetudo est) in animo corpori facit
incluso, id multo multoque magis uoluntas prima in animo
corpore denudato facit, denudatur autem animus corpore
per mortem. Illa igitur uoluntas, quæ primo dum anima
in ea inest, animi quasi forma, et species in certam
naturam constituit, id alius demonstrate, nec locus iste, nec
tempus patitur. Quare in alia tempora transferatur, si unquam
dabitur otium de glorie celestis eternitate cruciatumque
conscribere. Communioribus tamen locis, quibus
maxime uteris que dicta sunt, probabiliora faciamus.
Cuncta quæ uiuunt, quanto prestantior eorum uita est,
tanto expressius formam, id est naturam, quam dum in
cipiunt contrahunt, homines enim diuersis temporibus
ætos uidemus à qualitate continētis aeris, quæ à temporis
uarietate diuersa influat, uariis complexionibus fingi. Cō-

plexio aut natura, quædã est & ad formã nõ ad materiã reducitur. Vicinas sub eodẽ habitatiões hominum cœlo aspiciamus, quæ uarias habitantium naturas ex æqualitate cõtinentis impressas faciunt, quæ in prima urbium, uel castellorum ædificatiõe à superioribus defluebat. Quare si aialis natura, in prima effusiõe ad humerẽ cõformatur, quasi, & nouum quẽdã complexionis atq; naturæ habitum acquirit, non aliter credẽdum est in corporeas substantias (imago enim sensibilis hic mundus in uisibilium rerum est) tãto stabilius immutabilius expressiusq; natura quadam incipiẽtes q; homines formari, quãto certiorẽ homines cæteris animalibus nascentes acquirunt naturã. Nã quanto substãtia nobilior est, tanto forma, & habitus, qui incipiẽti accidit inseparabilior est, est autẽ cõplexio naturaq; huiusmodi quæ nascẽdo accidit homini p totã uitam ppetua. Est igitur etiã natura, quæ separatis substãtiis in initio sui accidit, inseparabilis penitus, atq; coæterna, sed aialibus quia in corpore uiuunt ab influxu cœlestiũ corporum natura hæc imprimitur, natura uero, quæ intelligentiis simili quodã accidit modo, nõ de foris (nihil enĩ cũ corporibus habẽt cõmune) sed à prima uoluntate, quã productæ statim amplexæ fuerũt cõformata est. Uoluntas enĩ ut diximus intellectũ modo quodã format, ac fingit, & talẽ quẽdam facit. Quare substãtiæ, quæ absq; corpore productæ diuinitus sunt, cum productæ sunt aut boni, aut mali uoluntate cõfirmate nõquã aliud uelle poterũt, q; quod tunc uoluerũt, quãdo electione sua ad lucẽ, uel ad tenebras cõfirmatæ sunt. Animus autẽ

O iii

222

humidus, quia in corpore creditur, nec fuit ante corpus, sicut in precedenti volumine dictum est, tunc à uoluntate sua formatur cum primò absq; corpore incipit esse. Quare nisi. exiēs è corpore uoluptates carnis recuset, quod difficile est illi, qui porcorū more semp in stercore, ac luto inuoluebatur, possibile tamē quia intellectus donec ipse corporis forma est, efficitur qdē & quasi formatur à uoluntate, non tamē ita ut illā formā quasi suā abiicere nequeat, nō enī fuit penitus impressa separabili aīo quia nec uolūtas pura ratiōis, quasi sepabilis similiter est, sed appetitui cōmixta, in hac uita nobis inest, quæ intellectu separabilē penitus imprimere eiq; firmitus inherere nō potest, quia ppter appetitus cōmixtionē nō est oīno ipsa separabilis, nisi in quātū recedēs à corpore aīus uoluptatibus renūciat pōdere, ac uī male uoluntatis, quæ in tenebrarū naturā cōuertit, in tartara detrusus, qualitatibus elemētorum, unde uoluptates fluebant semp inhiabit. Et sic receptiuus intētionū caloris, atq; frigoris fiet. quas immaterialiter suscipiēs semp uexabitur. Sed Plato qdē sicut iuuenis ita senex scribebat & habitu deuorādi stercoreis ex cōsuetudine uictus, & in uoluptatis naturam transformatus, quæ ipse, neq; agere iam, nec pati senior poterat, ad ea & presentes, & posterios scriptis inuitat.

Quod Aristotelis uita platonice penitus opposita est ut ab utriusq; scriptis colligitur.

Aristoteles autē quid huiusmodi unquam, aut dixit, aut scripsit, aut egit? Enolue libros eius omnes deligēter, nihil sibi dictū, aduersus

naturā inuenies, nec etiā si aliorum de uita, sua mihi re-
citis scripta, qui mulierosum fuisse ipsum cōtēdunt. Ser-
uam inquit elegāntissima forma mulierē habuit, eam
misere iuuenis adamauit, ut eius pulcritudinē proceri-
tatē stādi, sedēdiq; habitū uenustatē īcesus, ac deni-
q; singulorū mēbrorū formā, colorē, nitorē, nō solū lasci-
uis carminibus descripserit. Verū etiam cætri Veneri,
Iunoni, Palladi, cætrisq; deabus ipsam anteposuerit,
quo circa impietatis crimine accersitus, uix desersantibus
atq; deprecātib; auicis euasit. Hæc utrū uera fuerit,
nescio, sed fuerit uera, nec enim nos illū euāgelica uixis-
se uita, sed humana id est accomodata nature, ac ratio-
ni asserimus. At inquit, si uxorem tunc habuit magna
hinc iniuria in uxorē insurgit, & adulter hic philo-
sophus tuus fuisse cōuicitur, quod tu crimen in ipsam
referti naturā, nō iniuria putas. Si seruā simul & uxo-
rem habuerit ignoro, sed nullā iniuriā in uxorem re-
torqueri recte scio, nec naturam uiolari cōtendo, nec
adulterium committi quisquam lege nature, si ab uxo-
rato libera. Sed si uxor aliena subigitur dicere mentis
cōpos audebit? natura enim adulteriū abhorret. Quæ
propter īgēs cætrorū homini liberorū imisit desideri-
um, cui mulierū multitudo nequaquā repugnat, nec pri-
sci omnes, qui multas cōducebant uxores adulterabantur,
aut quicquam aduersus naturam cōmittēbant. Nō
enim potest mulier, quia maritus aliis utatur incerta fie-
ri de partu suo, sed uir omnino incertior sit de liberis,
si aliis se uiris submittit. Quare natura id merito re-
cusat, & id solum est, quod nature legibus adulteriū

O i i i

224

appellatur, quod ita esse leges priscorum omnium ostendunt, quibus adulterium capite plectitur. Illud autem quod uidelicet, non nisi uni uiro mulier cōueniat, non modo non recusat, uerum etiam flagitat, quod patet primum, quia magnam uiris Zelotypiam de mulieribus cōcreauit, feminis nullam, nam dolor quē ipse quoq; in illas accipiūt, quibus maritis ab eis detorquētur, et indignatio, atq; ira in maritos, aliud quiddam est q̄s Zelotypia. Deinde quia uiros semp̄ feliciter arare natura uoluit, mulieribus statuta quaedam tēpora dedit, quibus fecunde arantur. Adhuc quia nemo est, qui Zelotypiam suā, cū aliqua parturiēdi dolorum parte, non libenter commutaret. Quae ex re p̄spicuum fit. Zelotypiam ad custodiā uxorū propter certitudinem liberorū natura uiris inesse, et haec penē definitio eius est. Praeterea uidemus in illis urbibus regionibusq; minime Zelotypos esse uiros, ubi prudentes, ut ipsi dicunt, mulieres sunt. Nil enim uiri curant, nec obseruant, cum intelligant uxores naturae operam ne aliunde impleantur. Quas ob res si quis mihi seruum, et uxorem habuisse Aristotilem contendat, ego si decem quoq; ipsum uxores simul duxisse, asserat, ne contentiosus esse uidear, totum admittam, praesertim cum non sim nescius multos priscis temporibus uiros sanctos similiter fecisse, nec unum uni coniugium fuisse sancitum sciam, nisi temporibus euangelicae uitae, quae caelestis est, non naturalis. Nam mosayca lex cum diuortia uolentibus concedit, multitudinem quoq; uxorū facile concelelat necesse est. Ita inquit, sed impietatis accusatus est, quid mihi

rum astultis, Platoniq; similibus, nam quod Cerere. Iunone, minerva, caeterisq; pestibus, meliorem seruansuam, & sentiret & scriberet, non impietatis, sed pietatis, ego certissimum argumentum, puto. Quare parūcautum fuisse, q̄ illis t̄pibus talia scriberet (fator) Impium fuisse, id uero pernego, scripta aut̄ eius, de moribus non platoniorū similia, sed sic honesta sunt ut nihil addi potuisse uideatur, oēs enim circumstantias, ut quis faciat, & qd, & quocū, & ubi, & quādo, & cur & quō diligenter considerandas in agendo docet, sed non erit ab re pauca ex calce tertii eth̄y corum trāscribere. Castigandi sunt inquit, qui turpia concupiscunt, quiq; luxuriant. Est autē talis maxime libido, & puerorum, pueri enim sc̄dm cupiditatem uiuunt & plurima est in eis libido, si ergo non temptat, sed dominari sibi cupiditatem patitur, longius abibit. Voluptatum enī appetitus insatiabilis est, stultoq; uoluptates undiq; affluunt, quarum assecutio libidinis cupiditatisq;, maioris materia fitu. Quī ēt si magnā, ac uehementē, admittuntur uoluptates, mentem de statu suo deiciunt. Quare mediocres & raras esse oportet, & tales ut rationi non aduersentur. Hunc. n. temperatum, & castigatum uocamus. Nā sicut pueros oportet sc̄dm pedagogi praecepta uiuere, ita rationi cupiditas, debet ob tempare. Quare necesse est temptatione à ratione decedat, honestū enī est, quo quasi ad signū uterq; prospicit. Tēperatus, igitur, quae debet, & quādo sicut ratio cōcupiscit. Conferas haec Platonis, Symposio, conferas faedro, componas his paucissimis uerbis in gētia legum nolūmina

numerosos de repu. libros, rectius hic ad bonos mores institueris q̄ ex immensa illa & inextricabili loquacitate Platonis; uerum de uoluptuosa, utriusq; uita satis dictum est.

De inuidia & obreftatione platonis in
quatuor uiros saluatores græcie.

Nunc maius aliud ingrediamur, quo inuidia & ingrati- tudinis? arrogantiæq; crimine simul oēs hoies, qui sunt, qui fuerunt, quiq; futuri sunt, Plato superauit, quod mihi maius ideo uidetur, quonia in patriam in parētes, patriæ liberatoresq; uniuersæ græciæ p inuidie magnitudinē Plato illud cōmīsit, nam & si oia platonis uitia summa fuerunt, nec si singula, p se considerantur, addi quicquā aut ex cogitari maius possit, aliud tamen alio maius, maius sit, sceleratiusq; ex cōditione psonarum uideri pōt. Illud etiā argumento est, non mediocria, neq; quasi hois, sed maxima, & sicut implacabilium demonū peccata eius fuisse, quod semp de quo tractas, quodq; diligentius expedis, id cæteris oibus maius d̄stabiliusq; uidetur, hæc enim maximarum oium rerum uitiorum, uirtutum conditio est, ut dum singula cōsideras raptis ad se oculis, mente aīo excellentiora multo cæteris uideātur. Id uero quod in presentiarum dicturus sum, ita magnum semper mihi uisum est, ut ex adolescentia maxime pp id solum, Platonē, (fator) oderim. Constituerimq;, si oportunitas dabitur, scām facultatem dicendi, meā. Ad de

sensionem, liberatorum greciae in Platonē non nihil cōscripturū, Sed melius forsā est, rem uniuersam altius repetere. Cum in ytaliam adolescens uenissē apud uictorinum feltrēsē, uirum doctrina et uita integritate singularē prima latinae linguae rudimenta, percepi, illeq; à me uicissim græcā linguā, quantum afferre poteram, exhauriebat. Tunc primum Platonis Gorgias, mihi lectus et à me illi expositus est, tunc platoniorū morum scelera p̄cepi, tunc quō non odi, Platonem cum bonorum oīum hostem, esse cognoui, sed cur ut dicitur bobus curram antepono, cur antequā dixerim quasi dicta firmataq; amplifico? cur tanta me incipientem, detinet mora, ut è castris erūpere et in arīā exire nō possim? Indignatio ingratiitudinis, temeritatis, impudētiæ, sceleris impietas, tum dictorum tum dicēdorum me rapuit, quis enī ferret? Fuerunt apud græcos olim quatuor uiri, Pericles, Cimo, Miltiades, Themistocles oī uirtutis genere, maxime oīum p̄diti, integerrimi liberalissimū, amantissimi patriæ. Imperatores summi, liberatores greciæ, oīs eloquentiæ, doctrinæ, bonarum artium atq; morum ueteris greciæ parentes, nā nisi illi extitissent, nullius noīs greciā eēt, nulla fuissent instituta græcorum, nulla disciplina, nulla scientia militaris, nullæ differendi artes, nulla philosophiæ aut præcepta, aut documenta. Euersa nullo antea uniuersa græcorū gēs, et ipsa urbs atheninsum fuisset, q̄ illud Ciceronis de illa dici potuisset, oīum artium inuentrices Athenas, hæc nō ego fingo, sed oīs oīum lingua hominum prædicat, oīs hystoria narrat, nec aliter q̄squā, ad hūc diē

ne ipse quidem Plato scribere ausus est, nec si quis scripsit proteruitatis, malignitatisq; nomen, effugere poterit. Quid in quatuor illos viros, dici aut fingi potest? Cimonē, aliquis ignaviae, timiditatis, negligentiae accusabit? Aut Periclem stulticiae impudentiae, nequitiae, siue in mulieres, siue in pueros. Qui cū Sophocles, transeuntis pueri formam admiraretur, non manus solū inquit Sophocles, iuerum et oculos ab huiusmodi pueris abstinere debemus. Improbi viri o Plato, q̄ sic et sentiebāt, et dicebant tibi uidentur? cur? An fortassis, quoniam in eripiendo flore aetatis caelestem tu uitam arbitraberis, illi eam rem cōsorio insequerentur supcilio, opinor hac nec alia certe de cā, Miltiadē uero cur uituperas? contemnis, insequeris? Trecenta milia psarum militum à Dario ad euertendam graeciam missa fuerūt, eorum impetu trepidantibus caeteris graecis Miltiades ille, ille in quā Miltiades cum tredecim milibus atheniēsium militum egressus in marathoniūsq; cāpis, fausto, felici, illusterrimoq; locorū noīe, hostes aggressus, (o felicē illum diem) uicit, fudit, fugauit, prostrauit, libertatemq; graeciae tā magni, crudelissimorum hostium exercitus, interitione cesso seruauit. Hunc Plato sicut impiū quēdam ac scelestum uituperat, cur? An quia dissimilis sibi erat, sed de rebus gestis non inuidia iudicare debuisset. An quia patriā seruauit, sed se ipsū quoq; una cum patriā seruatum, meminisse decuisset, nā qui patriā, et maiores seruauerunt, nos quoq; seruauerūt. Quid Themistoclem, cur maledictis insequitur? Themistocle prob dolor, nec audistis caeli de sup, nec tu terra, mugit

us edidisti, aut h̄yati Platonē quando h̄ec scribebas
ab forsisti? Themistocles post Miltiadis obitum, Xerxem
Darii filium apparatus ingentis facere audiens, ne no-
ctu quidē quiescere poterat, rogatusq; quare sic p̄ totā
noctē, cogitabūdus insomnisq; uagaretur. Nō sinunt
me respondit Miltiadis trophæa dormire, facile p̄se-
cto intelligebat, nisi ad maiora se certamina, cigeret,
q̄s milciadica fuerunt, tanto facilius gr̄ciam p̄iturā,
quanto maioribus copiis Xerxes q̄s Darius erat ipsam
inuasurus. Bello aut̄, iam illato, solus longis, nauibus
defendi solummō gr̄ecos posse prouidit, solus p̄suasit
atheniensibus, relicta urbe, non manibus sed in classe
ac in armis sp̄em collocare solum. Dissidentibus, soci-
is patriāq; singulis suam s̄pectantibus, in salamina
spe uictoriæ pellectum hostē nauali p̄elio superauit, so-
lus cum ad infringendum pontem quo Xerxes Asiā eu-
ropæ coniunxit, timere gr̄ecos ruere uideret, ne despe-
ratione inclusi hostes seuirent, quasi beniuolentia Xer-
xe moueretur, latenti nūtio ipsi rē p̄fecit, & in Asiā
trāsire citius fugibundū coegit. Quid his rebus illustri-
us gestum aliq̄s unquam audiuit? pleni sunt oēs libri,
Plena ois uetrum h̄. storia, plenæ uetrum orationes.
Marathonicis & Salaminiis triumphis. Nec tamen mi-
nus ē qđ mō sum relaturis, & quidem latius, uideo. n.
nonnullos, in diuersas rapi sententias. Nā Themistocle
sic ad Xerxem postea exulē somniant inisse. Sicut, Co-
riolanum ad Volscos, qđ oino falsum esse cōperitur, nā
posteaq; ē gr̄ecia conspiratione inimicorum ac atrocio-
re inuidia pulsus fuit Themistocles, Xerxem p̄ etuit, nō

ut ipsi græciã, sed ut persas in gratissimis græcis traderet trucidandos. Cum eni continuo à Xerxe aduersus cõmunes hostes mitteretur, nisi multa inq̄ antea, de gerendi huius belli conditione colloquamur, non est aliqd nobis innouandum, ne festinatio aduersus exercitũ, hostem summopere noceat, iubeat rex, ut per interpretẽ quecumq̄; uellet exponeret. At ille, res grandes p̄ aliũ referre piculum esse diebat, grauitrq̄; ferentem regẽ, t̄pis breuitate p̄mulsit. Vnius anni spatium inquit, si mihi largitus fueris, p̄sarum lingua de oibus te plane alloquar. indulgit Xerxes muneribusq̄; magnis, imo urbibus atq̄; regionibus ipsum donauit, post annum Xerxes, audito Themistocle, bellũ in græcos parauit, exercitumq̄; ducendum in ionia, eoliam, quæ athenicũsum colonia erat, non Themistocli, sed persiæ nobilibus (sic enim Themistocle persuasisse credendũ ẽ, ingentem oibusq̄; rebus affatim instructum tradidit, ea tamen cõditione, ut cum iã acies instructæ irrupere uiderentur, totius rei gerendæ summam Themistocles haberet. Venit summa dies, aderantq̄; atheniensium copie, quibus Cino impitabat, tum p̄sarum principes bonũ faustumq̄; futurum, parati, Themistocli, ut rex iusserat, tradere imperium uoluerunt. At ille, non licet inquit prius accipere, q̄; opimis litauero thauris, paratis igitur sacris, thauroq̄; imolato, ingentem patrã, sacro sanguine thauriplenã impiger hausit, cũq̄; thaurinus cruor p̄ acuticem atq̄; tenuitatem illico in uenas penetrasset, ibi congelatus, & summum uirum huius uitæ molestis & græciã piculo liberauit. Themistoclis enim obitu